

Валентина КУДРЯВЦЕВА,

orcid.org/0000-0003-4264-4229

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна) *florakv07@gmail.com*

Світлана БАРСУК,

orcid.org/0000-0002-5487-8690

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна) *badger.svetlana@gmail.com*

Олена ФРОЛОВА,

orcid.org/0000-0002-1510-2902

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна) *olenafrolova09@gmail.com*

ПРАКТИКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЙ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ В КУРСІ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Морській англійській мові належить особливе місце в підготовці майбутніх моряків, оскільки поєднує в собі знання самої мови, професійну термінологію і комунікативні вміння зі знанням самої професії.

Процес навчання морської англійської мови досить складний, оскільки вимагає відповідей на питання, чого потрібно навчити, як організувати процес і оцінити прогрес. Це реальний виклик для інтеграції діяльності з вивчення мови з орієнтованим на професію контентом у змістовні завдання, пошук та впровадження міждисциплінарного контенту для реалізації справжнього спілкування.

Студенти повинні бути залучені до моделювання реального морського сценарію, за умови можливості застосувати більш широкий набір професійних знань, зрозуміти, адаптуватися та створити новий сценарій у відповідь на досліджувану складну проблему. Студенти навчаються критично мислити, а також розвивати професійні навички, як-от уміння планувати, розставляти пріоритети та спілкуватися у процесі ухвалення рішень, демонструвати своє лідерство та командну роботу.

У статті йдеться про практику запровадження стратегій активного навчання в курсі морської англійської мови. Активне навчання спрямоване на налаштування навчального процесу відповідно до потреб студентів, заохочення студентів замислитися та поділитися відповідальністю за свій прогрес. Автори статті зосереджують увагу на необхідності відбору відповідних навчальних матеріалів для уможливлення цілеспрямованого навчання різних груп студентів на основі їхніх інтересів та стилів навчання.

Для визначення ефективності запровадження стратегій активного навчання в курсі морської англійської мови було проведено анкетування серед студентів та викладачів. Результати засвідчили, що значно зросло залучення студентів до навчального процесу; студенти стали більш активними у виконанні завдань під час навчальних занять і, що характерно для активного навчання, під час самостійної роботи. Саморефлексія та мотивуючі коментарі викладачів щодо досягнень студентів ведуть до усвідомлення власного стилю навчання, а також забезпечують студентів стратегіями, які допомагають їм успішно навчатися.

Ключові слова: *активне навчання, морська англійська мова, комунікативні вміння, критичне мислення, рефлексія.*

Valentyna KUDRYAVTSEVA,

orcid.org/0000-0003-4264-4229

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of English Language Department for Deck Officers
Kherson State Maritime Academy
(Kherson, Ukraine) *florakv07@gmail.com*

Svitlana BARSUK,*orcid.org/0000-0002-5487-8690**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the English Language Department for Deck Officers**Kherson State Maritime Academy**(Kherson, Ukraine) badger.svetlana@gmail.com***Olena FROLOVA,***orcid.org/0000-0002-1510-2902**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the English Language Department for Deck Officers**Kherson State Maritime Academy**(Kherson, Ukraine) olenafrolova09@gmail.com*

PRACTICAL IMPLEMENTATION OF ACTIVE LEARNING STRATEGIES INTO MARITIME ENGLISH COURSE

Maritime English occupies a unique place in training of future seafarers, as it integrates knowledge of language, professional terminology and communicative skills with knowledge of maritime profession itself.

The process of Maritime English training is rather complex as it requires responses to the questions what should be studied, how to organize the educational process and assess the progress. It is a challenge to unite language learning activities with a profession-focused content into purposeful tasks, find and apply interdisciplinary content to provide real-life communication.

Students should take part in real-life maritime scenario simulation, they should be provided with the opportunity to use a broader set of professional knowledge, understand, adapt, create a new scenario in response to the sophisticated problem under study. Students should be trained to think critically, as well as develop professional skills, such as ability to plan, prioritize and communicate in a decision-making process, demonstrate their leadership and teamwork.

The article describes the implementation practice of active learning strategies into Maritime English course. Active learning is aimed at adjusting the learning process according to the needs of students, encouraging students to think and share responsibility for their progress. The authors of the article focus on the need to select appropriate teaching materials to enable targeted learning of different groups of students based on their interests and learning styles.

To determine the effectiveness of implementation of active learning strategies into Maritime English course, a survey was conducted among students and teachers. The results showed that the involvement of students in the educational process has increased significantly; students became more active in performing tasks during classes and, which is typical for active learning, during self-study work. Students' self-reflection and motivating comments from teachers concerning their academic results lead to awareness of their own learning style, as well as strategies that help them learn successfully.

Key words: *active learning, Maritime English, communicative skills, critical thinking, reflection.*

Постановка проблеми. Важливою частиною професійної підготовки моряків є морська англійська мова, зокрема розвиток комунікативних умінь, необхідних для професійного спілкування в морській індустрії. Викладання та вивчення морської англійської мови нерозривно пов'язані з активною комунікацією між учасниками навчального процесу, чи то взаємодія «студент – студент», чи «студент – викладач», особливо якщо вона заснована на принципах комунікативного підходу. Модельний курс ІМО 3.17 «Морська англійська мова», затверджений Міжнародною морською організацією, зумовлює необхідність активного навчання шляхом стимулювання ініціативної участі студентів із метою «оцінити, що студенти вже знають, чи мають вони інтерес до навчання, як збільшити можливості до ефективної взаємодії англійською мовою» (ІМО, 2015).

Успішне впровадження нашого попереднього проекту щодо комунікативного підходу

до навчання морської англійської мови зумовило його продовження шляхом застосування стратегій активного навчання. Маючи спільні базові компоненти навчання, як-от говоріння, читання, письмо, а також варіативні форми взаємодії студентів, комунікативний підхід і активне навчання мають відмінності в тому, що в активному навчанні важливо розвивати у студентів уміння критичного мислення та рефлексивні вміння.

Аналіз досліджень. Натепер дослідники в галузі педагогіки запропонували велику кількість визначень поняття «активне навчання», детально проаналізували його компоненти та стратегії. Але більшість інформації стосується способів проведення лекційних занять у закладах вищої освіти. На жаль, шляхи реалізації активного навчання в курсі морської англійської мови вивчені мало.

Ми хотіли б відзначити окремі твердження, які були особливо важливими для нашого дослідження.

Активне навчання визначається як будь-який навчальний метод, який залучає студентів до навчального процесу, де студенти проводять змістовну діяльність і думають про те, що вони роблять (Prince, 2004). Стратегії, що сприяють активному навчанню у класі, є життєво важливими через їхній потужний вплив на навчання студентів (Bonwell, Eison, 1991: 19). Студенти дізнаються більше, коли їх просять застосувати те, чого вони навчаються за різних обставин (Weston et al., 2010). Рекомендовано застосовувати методики викладання, які заохочують студентів активно займатися навчальним матеріалом, оскільки цей тип взаємодії сприяє більш глибокому рівню мислення, ніж традиційні «пасивні» методи (Peck et al., 2006).

Отже, у сучасних теоріях і дослідженнях, що стосуються активних стратегій навчання, уточнюються дві важливі складові частини: діяльність, що включає вміння критичного мислення, та саморефлексія студентів щодо результатів їхнього навчання.

Мета статті – висвітлення практики запровадження стратегій активного навчання в курсі морської англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Метою вивчення курсу «Морська англійська мова» є вміння користуватися мовою в письмовій та усній формах для спілкування на судні, між суднами та береговими станціями, для чого студенти вчаться засобами мови описувати різноманітні аспекти своєї майбутньої професії (наприклад, визначати й описувати тип судна, його будову й обладнання тощо). Для цього необхідні лише вміння мислення нижчого порядку – розуміння, запам'ятовування, застосування. Натомість стратегії активного навчання розвивають уміння критичного мислення – аналіз, оцінку, творення.

Одним із шляхів вирішення проблеми може бути використання аналітичних завдань, які можливі на більш пізніх етапах вивчення будь-якого навчального модуля. Рівень такого аналізу здебільшого стосується причин, обставин та порівняння. Незалежно від формату взаємодії студентів викладачі можуть надавати завдання такого типу:

– порівняння процедури спуску на воду рятувальних човнів, рятувальних човнів вільного падіння та рятувальних плотів; порівняння процедури обробки вантажів на різних типах суден тощо;

– проведення мозкового штурму щодо можливих причин надзвичайних ситуацій на судні, травм членів екіпажу тощо;

– обговорення можливих причин забруднення моря; використання знаків безпеки на судні;

використання ручних сигналів під час роботи крана тощо.

Найефективнішою основою для розвитку навичок мислення вищого порядку є, безперечно, кейси, морські історії, звіти про морські аварії, уривки із книг, які написані моряками. За умови вдумливо розроблених завдань вони слугують каталізатором для підвищення зацікавленості та мотивації студентів залучатися до дискусій на основі набутих знань та комунікативних умінь. Короткі кейси та морські історії варто використовувати в кожному навчальному модулі, добирати їх за тематичним принципом. Їхній обсяг може коливатися від однієї до трьох сторінок, зважаючи на навчальний та професійний досвід студентів. Типовим комплектом запитань можуть бути: «Що член екіпажу зробив неправильно?» (рівень аналізу); «Чи могла аварія закінчитися більш серйозною травмою?» (рівень оцінки); «Як можна було уникнути аварії?» (рівень творення). Вони зазвичай обговорюються в малих групах, організованих як дискусійні групи, експертні групи або круглі столи. Основна увага спрямована на розвиток критичного мислення (аналізу й оцінки) та навичок ухвалення рішень (творення). За результатами роботи груп студенти виступають з усними звітами про перебіг та висновки їхніх дискусій.

Морські історії та звіти про морські аварії розробляються викладачами як тексти для екстенсивного читання. Тематично вони мають бути пов'язані зі змістом модуля та його комунікативною компетенцією, але, що насправді корисно, ці історії та звіти охоплюють значно ширший контент, що змушує студентів повторювати і розширювати свої знання. Із цим форматом екстенсивного читання ефективно спрацьовує метод перевернутого класу: студенти отримують завдання заздалегідь, щоб мати досить часу для індивідуального читання, уточнення значення окремих фраз, обдумування запропонованих питань, обдумування і висловлення особистого ставлення до подій у запропонованому тексті.

Знання загальної та морської англійської мови у студентів перших – других курсів досить низькі, тому види завдань із читання й обговорення ними морських історій обмежені: загальна дискусія, перевірка розуміння, обговорення, переважно представлені як запитання та творче завдання. За винятком перевірки розуміння сюжету, усі інші завдання зосереджені на застосуванні навичок мислення вищого порядку. Наприклад, морській історії «Драма в реальному житті» до модуля «Рятувальні засоби» (Welcome Aboard, 2021: 262–264) передують дискусія «З якими небез-

пеками може зіткнутися моряк у морі?», а потім такі запитання: «Чому екіпаж міг піддатися паніці замість того, щоб готуватися покинути судно (аналіз)?», «Наскільки ефективними були рятувальні засоби, які використовував екіпаж?» (оцінка) тощо.

На заняттях основними способами взаємодії студентів є робота в парах і малих групах та загальне обговорення у форматі таких стратегій активного навчання, як «чотири кути», «розробка й аналіз плакатів». За екстенсивного читання немає необхідності зосереджувати увагу на перевірці словникового запасу чи граматичних структур, оскільки читання повинно приносити змістовне задоволення, розширювати розуміння студентами реальних небезпек у морі, запобігання таким.

Звіти про морські аварії призначені для підвищення здатності студентів старших курсів застосовувати свої знання та навички для виходу із критичних ситуацій у морі. Варіативність завдань для розвитку навичок мислення вищого порядку більша: критичне розуміння фактів, висунення припущень, визначення суттєвої проблеми, аналіз фактів, що стосуються проблеми, розроблення й оцінка альтернатив, розробка плану дій. Окрім завдань, що використовуються для вищезазначених цілей, викладачі мають широкий вибір стратегій для залучення студентів, серед яких різноформатні стратегії групової роботи (подумай – об'єднайся – поділись), критичного розмірковування (дебати, «чотири кути») та навчальні стратегії (запитання – відповіді за методом Сократа).

Іншим компонентом активного навчання є рефлексія студентів. Рефлексія – це підхід, який означає, що студенти аналізують і оцінюють своє навчання, з урахуванням своїх досягнень та невдач, визначають ефективність для свого навчання деяких видів діяльності. Успіх рефлексивної діяльності безпосередньо пов'язаний з особливостями психіки студентів, їхніми особистими уподобаннями та ставленням до обміну особистими думками. Те саме стосується викладачів: наскільки вони дослуховуються до думок студентів щодо організації навчального процесу, ефективності та доцільності окремих завдань (Кудрявцева, Барсук, 2021). На нашу думку, рефлексивні форми роботи можна розділити на три типи:

1) групова рефлексія в усній формі, організована з ініціативи викладача наприкінці заняття, модуля чи семестру, коли студентам пропонують для обговорення запитання: «Що ти зрозумів найкраще / гірше за все?», «Яке було найцікавіше завдання?», або висловити коментарі, як вони

працювали під час виконання певного завдання, співпрацювали у групі, або висловлювати свої поради щодо шляхів удосконалення своїх мовленнєвих навичок;

2) індивідуальна рефлексія в письмовій формі у форматі коментарів за короткий обмежений час (наприклад, за одну – дві хвилини), які студенти пишуть стосовно певного питання;

3) індивідуальна рефлексія в письмовій формі після написання студентами тематичних есе.

Намагаючись реалізувати стратегії рефлексії, ми зіткнулися з початковим небажанням та нездатністю студентів займатися рефлексивним самоаналізом. Це значно залежить від того, усно чи письмово він пропонується. Більшість студентів позитивно ставляться до короткого анонімного рефлексивного аналізу в письмовій формі, особливо якщо вони відчувають позитивну реакцію викладача.

Стратегії активного навчання можуть застосовуватися під час онлайн-занять із морської англійської мови, але з деякими обмеженнями, які є такими:

– неможливість організації активностей, які спонукають студентів фізично рухатись і роблять їхнє навчання приємнішим та більш персоналізованим;

– парну та групову роботу студентів можна організувати лише на кількох доступних навчальних платформах, як-от Zoom, Microsoft Teams, де студенти мають можливість працювати в окремих кімнатах;

– найбільш застосовані форми взаємодії студентів (робота в парах та малих групах) поступаються місцем індивідуальному залученню; у зв'язку із цим час реального мовлення студентів на заняттях значно зменшується, тоді як окремі офлайн-завдання в письмовій формі можуть домінувати.

Уміння критичного мислення можна розвивати лише регулярною практикою. Багато що залежить від ентузіазму викладачів у зв'язку з тим, що базовими критеріями традиційного оцінювання є знання, уміння та навички, які не враховують уміння критичного мислення.

З метою контролю процесу навчання й аналізу результатів запровадження стратегій активного навчання в курсі морської англійської мови нами застосовано різні техніки моніторингу. Так, для визначення індивідуального ставлення до курсу «Морська англійська мова» було проведено опитування шляхом анкетування студентів та викладачів. Також аналіз статистичної інформації на платформі Moodle надав можливість

перевірити достовірність даних опитування та комплексно оцінити активність залучення студентів.

В опитуванні було задіяно 60 студентів першого курсу факультету судноводіння Херсонської державної морської академії. Опитування складалося із двох анкет, перша містила 25 тверджень і досліджувала ставлення до чотирьох доменів навчального процесу, а саме: визначення мети навчання, застосування стратегій активного навчання, ставлення до помилок, ролі викладача та студента в навчальному процесі. Респонденти мали погодитись чи не погодитись із твердженням (закрита анкета із множинним вибором).

Перший набір тверджень визначав ставлення студентів до розвитку вмінь критичного мислення як навчальної мети. Аналіз анкет показав, що всі студенти визнають важливість розвитку вмінь досліджувати питання, аналізувати інформацію, ухвалювати рішення.

Друга група містила твердження, що стосуються використання стратегій активного навчання. Отримані відповіді свідчать про те, що спільна навчальна діяльність над вирішенням проблемних завдань поряд із саморефлексією підвищує мотивацію до навчання.

Шляхом рефлексії над власним навчанням студенти відповідають на третій набір тверджень. Аналіз відповідей показує, що всі студенти сприймають свій навчальний досвід як позитивний, визначають помилки як невід'ємну частину процесу.

Анкета закінчується твердженнями, що відображають роль викладача та готовність студентів брати відповідальність за результати свого навчання. Дані показують, що більшість студентів сприймають викладача як головне джерело знань (85%), корекцію помилок – як важливий інструмент для вдосконалення (97%); приблизно половина респондентів вважають, що їхній успіх залежить від регулярного контролю з боку викладача. Проте 85% демонструють готовність також нести відповідальність за результати навчання.

Друга анкета для студентів складалася із двох питань на визначення пріоритетів та чотирьох відкритих питань, які частково перетинаються з тими, що були в попередній анкеті, що надає більш детальну інформацію та перевіряє її валідність. Відповіді демонструють, що всі студенти обрали здобуття знань як головну мету навчання, поряд із застосуванням знань у різних ситуаціях (40%), аналізом інформації та дослідженням фактів (40%). Щодо твердження,

що активне навчання сприяє розвитку вмінь, пріоритети студентів розподілилися так: розвитку комунікативних умінь (100% респондентів), критичного мислення (60%), взаємодії в команді (60%), лідерства (40%) й уміння ухвалювати рішення (25%).

Наступні питання анкети мали відкритий характер і призначені для визначення мотиву навчання й уподобань студентів щодо стратегій самонавчання й різних видів навчальних завдань. Серед улюблених студенти називають рольову гру у змодельованих професійно орієнтованих ситуаціях та групову проєктну роботу.

Для отримання об'єктивної інформації щодо ефективності реалізації стратегій активного навчання було проведено опитування серед викладачів кафедри англійської мови в судноводінні в кількості 15 осіб. Анкета містила п'ять питань, що виявляють ставлення до реалізації стратегій активного навчання на щоденній основі, оцінку результатів, виявлення потенційних проблем та можливих рішень. За результатами опитування визначено, що 53% викладачів вважають, що студенти з низьким рівнем мовленнєвих навичок відчують значні складнощі і не готові працювати самостійно, вони також неохоче беруть участь у груповій роботі. 40% респондентів вважають необхідним розроблення критеріїв та шкали оцінювання вмінь критичного мислення.

Викладачі також вважають дуже ефективними проєктну роботу, рольові ігри та моделювання професійно орієнтованих завдань (73%). 60% опитаних вважають саморефлексію та персоналізацію навчання дієвим підходом для підвищення активності студентів і ефективності навчання.

Висновки. Скероване на розвиток критичного мислення, обмін інформацією та пошук рішення шляхом дискусій і групових проєктів активне навчання сприяє розвитку комунікативних умінь і, як наслідок, покращує результати навчання.

З метою ефективного запровадження стратегій активного навчання рекомендовано активно залучати студентів до:

1) обговорення навчального матеріалу, навчальних стратегій, критеріїв оцінювання, що спонукає студентів брати відповідальність за власне навчання;

2) аналізу власних стратегій навчання та самокорекції, що сприяє підвищенню свідомості й ефективності навчання;

3) активної співпраці в парах та групах як основного типу взаємодії, що позитивно впливає на розвиток умінь критичного мислення та комунікативних умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bonwell C., Eison J. Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. *ASHE-ERIC Higher Education Report*. 1991. № 1. P. 1–5.
2. IMO Model Course 3.17. Maritime English. London : International Maritime Organization, 2015.
3. Introductory psychology topics and student performance: Where’s the challenge? / A. Peck et al. *Teaching of Psychology*. 2006. № 33 (3). P. 167–170.
4. Prince M. Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education*. 2004. № 93 (3). P. 223–231.
5. Welcome Aboard : coursebook / N. Bobrysheva et al. Kherson : Helvetica, 2021. 270 p.
6. Principles for designing teaching and learning spaces / C. Weston et al. Montreal : Teaching and Learning Services, McGill University. URL: <http://www.mcgill.ca/tls/> (дата звернення: 17.05.2021).
7. Кудрявцева В., Барсук С. Organizing Personalized Instruction for Students of Maritime English. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 7. С. 213–220.

REFERENCES

1. Bonwell C. C., Eison J. A. Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. *ASHE-ERIC Higher Education Report*. 1991. № 1. P. 1–5.
2. IMO Model Course 3.17. Maritime English. London: International Maritime Organization, 2015
3. Peck A. C., Ali R. S., Matchock R. L., Levine, M. E. Introductory psychology topics and student performance: Where’s the challenge? *Teaching of Psychology*. 2006. № 33 (3). P. 167–170.
4. Prince M. Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education*. 2004. № 93 (3). P. 223–231.
5. Welcome Aboard: coursebook / [N. Bobrysheva, O. Frolova, V. Kudryavtseva, O. Moroz]. Kherson: “Helvetica” PH, 2021. 270 p.
6. Weston C., Finkelstein A., Ferris J., Abrami J. Principles for designing teaching and learning spaces. Montreal: Teaching and Learning Services, McGill University. URL: <http://www.mcgill.ca/tls/> (Last accessed: 17.05.2021).
7. Kudryavtseva V., Barsuk S. Organizing Personalized Instruction for Students of Maritime English. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Humanities Science Current Issues]. 2021. Issue 35. Vol. 7. P. 213–220.